

İlin ədəbi prosesinin sadəcə kiçik bir hissəsini oxucuların "kitab ehtiyacını" ödəməyi hədəfləyən yazarlarımızın hekayə və novellalarının yer aldığı, roman və povestlərə birləşdirilmiş toplu kimi təqdim etdiyi 2019-cu il tarixli kitablar təşkil edir. Çox vaxt esselər, publisistik mətnlərə çıxış edən Günel Natəvan "Məhbəbət qışları", Seyran Səxavətin Yusif Səmədoğlunun xətrinəsinə həsr olunmuş "Kənquru", Qalib Şəfahətin "O mən deyiləm", Ataqaşın "Qanadlı körpü", Azər Abdullanın "Köponək bayramı", Kənan Hacımın "Yeraltı külək", Akif Abbasovun "Taxta qaşığı", Elşad Baratan "Bumeranq", Azər Qismətin "Xanım taksi", Tural Anaroğlu "Yad planeti", Vüsəla Məmmədovanın "Əsir düşərgəsi" topluları müəlliflərinin gərgin əməyinin, yaradıcılıq axınlarının notecəsi kimi ərsəyə gəlmişdir.

Muruzimizi hazırlamaq üçün bu toplulara yer alan hekayələrlə yanaşı, illərdə ədəbi prosesimizin əsas çıxış nöqtəsi olan "Azərbaycan", "Ulduz", "Yazı", bu siyahıya son illərdə daxil olan "Ustad", "Xəzan" jurnallarında, "Ədəbiyyat qəzeti", "S25-ci qəzet", "Kredo", "Kaspi" qəzetlərində çap olunan, ədəbiyyat portallarında, müxtəlif saytlarda təqdim edilən çoxsaylı hekayələrlə bacardığıca nəzərdən keçirməyə çalışdıq. Bizim əsas işimiz əlimizdə olan, ədəbi prosesimizdə özünə göstərən mətnlərə bağlı olduğumuz üçün bu xəbərlərimizi ifrat gəzintilərdən ölmədən davam etdirib seçdiyimiz hekayələrimizi dəyərləndirdik.

Bütün zamanların, eləcə də təkcə hekayələrin deyil, əksər janrların əsas mövzusu olan insan faktoru, insan-cəmiyyət münasibətini, ictimai-sosial problemlər və onların həlli yolları 2019-cu il ədəbi prosesində ən çox müracət olunan mövzulardan oldu. Orta qədimlərdə yazılısalara da, yazı texnikasına, qoyulan problemlərin həllinə, müəlliflərin öncüllərini görə bu əsərlər bir-birindən fərqləndirilə bilər. 2019-cu ildə Yeganə Kərimzadənin "Bəs içi günü" hekayəsi, Yaşar Bünyadın "Yüz birinci məktub", Sayman Arazın "Halal lənət", Zöhrə Fərocəvanın "Vəsiyyət", Narıngülün "Böyükdən mövsümü", Səbir Rüstəmxanlının "Külqabı" hekayəsi kimi pozulan əlaqə dəyərlərinin təqdim etdiyi mətnlər sayca üstünlük təşkil edir. Daha çox müasir həyatın ədalətliyi üzərində qurulan (Rəşid Bərgüşadlı "Rus dili", Murad Kəhnoqalının "Burjua ilə toqquşma", Kamran Nəzirinin "Yelləncək, süpürgeçi qadın və pişik), mövzuya müasir yanaşmaların sərgiləndiyi bu hekayələrdə bəzən müəlliflərin qəhrəmanlarını bir rəksdən göstərməsi, öz dünyəvilərindən onları sery edib nəticə çıxarması əsəri monotonlaşdırır. Orxan Fikrətoğlunun "Paxıl" hekayəsinin əsasında yeniyetmələr arası bir rəqabət mövzusu da yansır, əslində, ailə dəyərlərinə, ailəlikəli münasibətlərə də toxunulur. Ailənin daha xatirlədiyi natəmamlıq kompleksini ilə formalaşan paxıl kimi bir xüsusiyyət ifrat həddinə çatdırılaraq verilməsi, hətta qarı tərəfin ölümlünlü belə bu hissə dəfə edilməməsi oxucunu hətta öz qəzəbləndirir.

Murad Kəhnoqalın "Burjua ilə toqquşma" hekayəsində sosial bərabərsizliklərin getdikcə faciələrlə toxunulsa da müəllif təqdim etmiş hər iki tərəfi öz dilindən təqdim etməklə tarazını qorumağa çalışır. Əsər strukturca maraqlı formada - folkloridən asılı deyimlərlə kişilərdə olsa da, fikirlərin kifayət dərəcəsi, müəllif mövqeyinin kəskin ifadəsi (kasıb tərəfin fikirlərinə gəldikdədirsə, daha ətrafı andırıldığı tərəfin düşüncələrində ironiya hiss edildiyi hekayə haqqında yüksək fikir deməyə imkan verir.

Bu çap olunan hekayələr arasında rekonstruksiya, folklor mətvərlərindən yeni bəçimlərdə istifadəyə də təsadüf edirik. Məyxos Abdullahın "Səclarından asılan qız" hekayəsində də, yeraltı dünya kimi nəğl simvolları hekayənin strukturunda mühüm yer tutur, hadisələr 2 zaman kəsimində təqdim edilir. Sənə o olub, qızım, bir oyan, nəyə ağılayırsan?! - deyə əna, hələ də yuxuda olan qızının çiyin-

Nərmən CAHANGİROVA

dandır (Rasim Qaraca "Sarı Seydan"). Fərid Nəsbizadənin "Qaranlıqdakı" hekayəsində iki gəncin qorxu filmlərinə xatırladın məccarından bəhs edilir. Əsərin sonunda bütün yaşağınların yuxu vasitəsilə mənədləndirilməsi, gərçəkliklə yuxu arasındakı keçidlərin hissə olunmaz dərəcədə verilməsi maraqlıdır, oxuğaqlıdır, səhifəni ötürməyə tolosdirmir... Özünəməxsus yazı tərzi, təxəyyül genişliyi ilə son illər hekayə janrında irəliləyiş doğru mühüm addım atan Toranə Vahid hekayələrində möhüz bu məqaləyə diqqət cəkan, ədəbiyyat hadisələri üçün qeyri-ədədlikləri verə bilən, hadisələri görünməyən tərəflərindən izah etməyə çalışan müəlliflərdən. Toranə Vahid maraqlı girişlərdən bəhs edir. "Olan yarıdan hər şeyin öz yazısı var" - başlığı ilə

birə olan gənciylən duyğusuzluğunun cəmiyyəti necə bir fakətorə sürüklədiyinin əksi kimi təsiri əlsə də forma elementlərinin bir-əloşimi çox da parlaq görünür.

Müasir hekayələrdə qəhrəman müəllifin istəyində deyil, müəllif qəhrəmanın xarakəteri nə möhüz olmalı, qəhrəman mövqeyi aparıcı olmalıdır. Məşhur psixəanalitik K.Q.Yunqun dediyi kimi, müəllif bədi əsəri deyil, əsər müəllifi yaradır. Yəni müəllifin subyekti fikri və ya istəyi bədi əsərdə həlledici əmil ələ bilməz. Təəssüf ki, bizim ədəbiyyatımızda bu halə ə təsadüf edirik. Müəllif mövqeyi qəhrəmanların düşüncələrini istəyir, müəllif həm hadisəyə, həm də qəhrəman düşüncəsinə hakimlik edir.

Bu cəhətdən Aqşın Yeniseyin "Bit" hekayəsini uğurlu hesab ədə bilirik. Politikon

2019-cu ilin HEKAYƏLƏRİNƏ NƏZƏR

lərdən tutub əhməlcə silkələdi. - Yuxu faktörünün ön planə cəkməsi ilə mətn içində başqa hekayənin dənişilməsi (qızın yuxuda gərdüydü ağı də) real dünya ilə səhrli dünya arasında keçidləri təmin edir. Təəssüf ki, qeyd etməliyi ki, ideyaya, qoyulan problemlərin həllinə fokuslanan müəllif dil faktörünə gəzərdi edir, əsərdə əna və qızı arasındakı dialoqları 12 yaşlı qızın düşüncəsinə uyğun təqdim edilməməsi əsərin mistik ruhuna zəiflədir. Eyni problemlə Qalib Şəfahətin "Atılmaq" hekayəsində də gərmək mümkündür. Kiçik yaşlı qız və atanın dialoqu üzərində qurulən hekayəni yaşid, eyni dünyagörüşü malik iki insanın səbhəti kimi oxuyursan. Təəssüf hissi ilə deməliyi ki, dərin sosial-ictimai-siyasi məsələlərə işarələr edilən (sədəcə, işarələrə kifayətlənən) hekayələr yəno də məqsədinə xidmət etmədən ədəbi prosesdə əriyib gedir.

Yuxu içində yuxudan danışıb, əhvalatların bir-birinə keçərkə süjetin kəçkiləşdirildiyi, müxtəlif tələblərin bir müstəviyə cəmləşdirilməsi qəbulunmadığı, qoyulan problemlə əsaslıqla həll etməyib oxucunu intizara saxlayan hekayələrdən biri də Mübariz Ərənin "Minotavrın ölümlü"dür. Ənənəvi mövzunu müasir dolaylı təhkiyədə təqdimi oxucunu intizara saxlayıb daha diqqətlə oxumağı lə bəhd edir.

Duyğu-deşüncələrin yer əldəyi, hadisənin əna planə keçidli mətnlərinə də kifayət qədərdir. Narıngülün ömrünün son günlərini yaşayən, addım-addım ölməyə doğru gedən və bünə bütün qəbdi ilə hissə edən qəcanın düşüncələrində əslində yazılmış "Öləyizin işiq", Cınarə Ömrəyin özü ilə mübarizə aparaq insanın düşüncələrini dənişməyə ənan, daxili əlamətdəki çəkişmələri əks etdirən "Hamiliyə test" hekayəsi maraqlı doğuran mətnlərdəndir.

Şəfa Vəlinin heyat və ölmə kimi ciddi psixoloji düşüncələrə girəndə çarpışan insanın illər əbdi həyat xətrəsinə öz təxəyyülü ilə izah etməyə çalışdığı "İş və işqə" hekayəsi ilk səhifələrdə ədəcə maraqlı başlamışdır. Məkan və zamanın konkret şəkildə göstərilmədiyi hekayədə qadın yoxsa kişi başlanğıcına diqqət cəkməyə çalınan müəllifin insanın bu dünyadakı missiyəsindən bəhs edərək maraqlı bənzətmələr, folklor mətvərlərindən istifadəsi mətnə haqqında fərqli düşüncələr təqdim edir.

Siril, mistik hadisələr müasir dövrdə yazarlarımızın diqqətini cəlb ədən məqalələr

verilə "Küp yazısı" əslində əlməsin istədiyimi təqvi ədiliyən qadın ədiliyən olduğunə sübut ədə bir mətndir...

"Do, re, mi, fa, sol, la, si... mənənd əlsə dünyadakı bütün dilləri unudar, ədəcə bu notları saxlayardım və bəlo ənan halə yer üzü daha gözəl bir yerə çevrilirdi", - sənkə musiqinin yaradığı əhənglə yazılmış "Qu qəşunə nəğil"(Pərviz Seyidli) hekayəsi qəlbni dərinliyinə bəhsən qarışılıq sevgi hekayəsində yazılan son illərdə yazılarımızın ədəcə əna hallarda müracət etdiyi mövzulardan əlsə də gəncin qəlbində bəş verən firtınaların musiqi ilə vəhdətə verilməsi, musiqi və insan ruh arasındakı ələqlənin ifadəsi bəximindən təqdirəlayiqdir.

Nəsrimiziz, xüsəndə də hekayələrimizin ən çox müracət etdiyi mövzulardan əna Qarabəğ mövzusu da 2019-cu il ədəbi prosesində əndurulmadı. Mühəribə faktörünün insanın həyatına təsirinin işləndiyi Musa Quluzadənin "Məhv edilmiş əyunaçlılar", Gülxən Pənahın "Qisas", Məhir Cavadlının "Bir əvəc vətən torpağı", Pərvəna Bayramqızının "Xof", Elşad Baratan "Zöhrə", "Nizami Kəlanilinin "Oğlum səğdrisə, gələcək" hekayələrində mühəribənin əcis, vətən nisgili əciq əyidin duyulur. Yarıncıq ərzular, yərinə yetməyən xəyallar, təbissümü həsrət dəyərlər ürək əğrsi ilə təqdim edilir. Lakin bu hekayələrin çoxunda pəfos, düşməni nəfəsə tö həddədi ki, bədiiliyi sıxışdırılaraq əna keçir, sənkə hekayə yox, ictimaiyyəti vəkilin sözlərini oxuyursan. Səri Qarabəğ mühəribəsi haqqında əlsə də ərimə-türkm düşmənciliyinə diqqət cəkan, düşməni əzəzəliyin, qədarlıqlı olduğu kimi qəlmə ənan Azər Abdullanın "Kəponək bayramı" bədi ləvəhlərinin zənginliyi, təhkiyəsinin sədə, lakin dəyərlərinə diqqət cəlb edir.

Qorib Məhdinin tarixi dövrlərə ekskursiyaya etdiyi "Məuzer Məmməd" hekayəsi də eyni sistemdə quruluşla bəlo... Sərhəd məntəqəsində bəş verən kiçik bir tarixçəməni hekayə mövzusunə çevirib qarışdır, mədəniyyətimiz haqqında məlumatları veridiyi, informasiya bolluğu ilə seçilən Əli bəş Azərinin "Nər çubuğu" hekayəsi də publisistik məndə diqqəti əna planə keçirdiyi hekayələrdən. Azər Qismətin "Gəmbül oğlan", Əbid Təhril "Həyoçanlı ən" - XXI əsr hekayələrində publisistik notlar cəkməzdir. "Həyoçanlı ən" - XXI əsr hekayəsi qoyulan mətblənin həll olunmadığı, müasir dövürün problemlərindən

təhkiyəyi, maraqlı strukturu ilə seçilən hekayədə İsi və daxildəki kişi arasındakı konflikt bətlünlükdə mətni əhəte edir. Bu iki daxili səsin dünyəni məhv qaldığı həkmərlənik iddialı mühəribələrdən, içisədi gəç əğrında təklənə qanlardan, hətta ən ədi gəndəlik sosial-ictimai məsələlər haqqında bir qəç mətləblərdən danışıqla, bir-biri ilə mübahisə girməsi, müəllif mövqeyinin mətn içində yox əlməsi əsəri əksər hekayələrdən fərdləndirir.

Maraqlı detalları ilə seçilən hekayələrdən biri də Səhrə Əhmədın əvvəlkə illərdə çap əlsə də "Azərbaycan" jurnalında yenidən nəşr əlsən "Qar yağanda gəlaşən ər-əvad" hekayəsidir. Öldücə sədə mövzu - ailə münasibəti haqqında əlsə də diqqət cəlb ədən məqami mövzusu deyil, bu mövzunun işlənməsi. Müxtəlif vaxzlarda yazılmış səsi nümunələrə gəndərləndirən müəllif əsərlərində davam ədə münasibətin sənkə bəş bir nəticə vermədiyini, bə münasibətin boşuna sərf əlsən zaman ədəyən diqqətə cətdərməq istəyirdi...

Xənim Aydının "Sərcə" hekayəsində ədəcə müasir problemlərdən əna əndəndirənə toxunulması və bu problemlə bətlünlükdə öz çiyinlərində dəşiyən valideylərdən (qadınlardan) bəhs etməsi ədəcə təqdirəlayiqdir.

Yeganə Kərimzadənin "Uşaqların son ifadəyi, bəqdas və ya...". Tural Cəfərlinin "Gülməli əlm" hekayələri əvəbiəqrafik çalarları, Akif İmanlının problemlər içində çarpışan insanlarımız təbissümü bəş ədən "Nəccəon, Qəronifit", Tural Anaroğlunun real hadisələrdən təsirlənərək yazdığı "İctis", "Viza problemləri" hekayələri satirik çalarlarla zəngindir. Müasir ədəbi prosesimizdə dəmkə əlar ki, müracət edilməyən, daha çox romanların əsas pərdəni əlan tarix, tarixi qəşməylər mövzusu Vəqif Sultənlının təqlimində "Humayun" ədi ilə qarışırca cıxdı. Qədim Hindistanda qəlmə əlan hekayədə böyük tərkə xaqəni Babur şahın özünü əqlə üçün qurbən verməsindən, əta-əğl sevgisindən bəhs edilirdi.

Müasir həyatın mövzu bolluğunda mövzu problemlə yaşayən müəlliflər də yox deyildir. Vəqif İsaqoğlunun "Kor kişinin əlan oğlu", "Narkoz Zeynal" hekayələri sənkə sevgi dövüründə yazılıb, pul gücünə oxuyub həkim əlan bir zürmərdən dənişilən mətdəndən səvət həvəsi duyulur. Sənkə 70-80-ci illərdə yazılmış mətn oxuyursan.